

Profesor Marie Čechová laureatką Nagrody im. Milady Paulovej

*Professor Marie Čechová –
a Milada Paulova award laureate*

MIECZYŚLAW BALOWSKI*

Nagroda im. Milady Paulovej została ustanowiona w 2009 roku przez Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Kultury Fizycznej Republiki Czeskiej i nosi imię i nazwisko kobiety, która została pierwszym profesorem-kobietą w Czechach. Jej celem jest wyróżnienie wybitnych czeskich naukowców-kobiet za ich wkład w rozwój dyscypliny, którą uprawiają, a także za działalność pedagogiczną oraz współpracę z towarzystwami naukowymi i/lub przemysłem. Nagroda jest przyznawana przez ministra edukacji, młodzieży i kultury fizycznej Republiki Czeskiej osobie (corocznie) z innej dyscypliny naukowej.

* <https://orcid.org/0000-0002-5301-9819>, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska, balowski@amu.edu.pl

W poprzednich latach zostały wyróżnione osoby mające duży wkład w rozwój następujących dziedzin naukowych: 2009 – nauk przyrodniczych (ekologia i zrównoważony rozwój) – prof. RNDr. Milena Rychnovská, DrSc., 2010 – nauk ekonomicznych – Ing. Růžena Vintrová, DrSc., 2011 – nauk ścisłych (chemia) – prof. Ing. Kateřina Demnerová, CSc., 2012 – nauk historycznych – prof. PhDr. Zdeňka Hledíková, CSc., 2013 – nauk medycznych (farmakologia i toksykologia) – prof. MUDr. Alexandra Šulcová, CSc., 2014 – nauk inżyniersko-technicznych (inżynieria lądowa i architektura) – prof. Ing. Alena Kohoutková, CSc., FEEng., 2015 – nauk fizycznych i astronomii – RNDr. Alice Valkárová, DrSc., 2016 – nauk o Ziemi i środowisku – prof. Zdeňka Svobodová, 2017 – nauk medycznych (medycyna kliniczna) – prof. MUDr. Jiřina Bartůňková, DrSc., 2018 – nauk pedagogicznych – prof. PhDr. Eliška Walterová, CSc. Natomiast w 2019 roku nagroda przypadła za wkład w rozwój nauk humanistycznych (dyscypliny językoznawstwo czeskie) – prof. PhDr. Marii Čechovej, DrSc.

Wybór tej dyscypliny przez czeskie ministerstwo był podyktowany ogłoszeniem przez Organizację Narodów Zjednoczonych roku 2019 Międzynarodowym Rokiem Języków Rdzennych (Year of Indigenous Languages), języków będących fundamentem różnorodności kulturowej świata. Decyzja ONZ wynikała z doświadczania w ostatnich latach wzmożonego zaniku języków małych grup etnicznych, co w sposób destrukcyjny wpływa nie tylko na kultury lokalne, ale także na bogactwo kulturowe całego świata. W ten sposób ONZ pragnęła zwrócić uwagę na konieczność ochrony i promocji języków rdzennych (etnicznych, regionalnych, narodowych) oraz podkreślić ich znaczenie dla rozwoju lokalnych grup etnicznych (w tym narodowych), a także dla rozwoju gospodarczego i politycznego tych społeczeństw, ponieważ język grupy etnicznej jest m.in. wyrazem jej tożsamości kulturowej i ukazuje unikatowy sposób myślenia tego etnikum, jak również przechowuje tradycję i historię oraz typowy dla niego językowy obraz świata. Wprawdzie język czeski nie jest zagrożony, ale wpływ globalizacji odcisnął duże piętno na współczesnym jego rozwoju, upadek rangi czeszczyzny widać w XXI wieku w języku młodego pokolenia, czego – jak podają autorzy ogłoszonej w roku 2019 dziesiątej edycji Nagrody im. Milady Paulovej – „Ukážkou může být vlašný vztah dnešní mladé generace k jazyku, upadající znalost gramatiky i slovní zásoba. Ve veřejném prostoru dostává téma péče o jazyk minimální prostor. Cena Milady Paulové udělená v tomto oboru by mohla stávající

situaci alespoň částečně napravit a upozornit na důležitost jazykových disciplín pro společnost” (<http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/cena-milady-paulove-2019>).

Jest to doskonała okazja, aby przypomnieć postać prof. PhDr. Marii Čechovej, DrSc., długoletniej redaktor naczelnej czasopisma „Český jazyk a literatura”, współzałożycielki Olimpiady Języka Czeskiego, autorki wielu monografii, zbiorowych prac naukowych, artykułów naukowych i podręczników¹.

Profesor PhDr. Marie Čechová, DrSc. zamięłowanie do języka czeskiego przejawiała już w szkole średniej. Z tego względu po ukończeniu liceum postanowiła rozpocząć studia filologiczne (filologia czeska) i historyczne (historia) w ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Pradze, gdzie studiowała w latach 1957–1961. Kiedy była już na wyższym roku studiów na wyróżniającą się studentkę uwagę zwrócił prof. Jaroslav Jelínek, wkrótce też została jego asystentką w Zakładzie Języka Czeskiego Instytutu Naukowo-Pedagogicznego w Pradze. Wtedy zaproponował on Jej zajęcie się problematyką dydaktyki języka czeskiego i stanu jej funkcjonowania. Pani Profesor podjęła się tego zadania i przystąpiła do napisania monografii *Mluvnické kategorie substantiv ve vyučování* (Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 1970, 355 s.), będącej później podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora nauk humanistycznych na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Karola w Pradze. Po uzyskaniu tego stopnia PhDr. Marie Čechová, DrSc. została zatrudniona w Ministerstwie Edukacji, Młodzieży i Kultury Fizycznej jako ekspert w zakresie dydaktyki języka czeskiego.

Praca w ministerstwie nie była pragnieniem Pani Profesor, chociaż dzięki temu spełniła jedno ze swoich marzeń: w 1972 roku zorganizowała pierwszą edycję Olimpiady Języka Czeskiego, której celem było (i jest) wspieranie prestiżu języka czeskiego, zasiadając (do dziś) w jej zespole kierowniczym i jurorskim. Jednak przeważała chęć kontynuowania pracy naukowej, dlatego trzy lata później przeniosła się do Katedry Języka Czeskiego i Słowackiego na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Karola w Pradze, gdzie pracowała

¹ Por. także artykuły okolicznościowe o prof. PhDr. Marii Čechovej, DrSc. np.: M. Balowski, Jubileusz Profesor Marii Čechovej, „Bohemistyka” 2002, nr 3, s. 225–227; L. Zimová, Životní jubileum prof. PhDr. Marie Čechové, DrSc., „Naše řeč” 2007, nr 3, s. 161–164; D. Moldanová, M. Balowski, Profesorka PhDr. Marie Čechová, DrSc. – *Co všechno slovo znamená*, Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2007, s. 9–12; J. Kostečka, Pani profesorce s úctou. – *Sborník k životnímu jubileu profesorky Marie Čechové*, Červený Kostelec 2017, s. 7–9, G. Balowska, Jubileusz Profesor Marii Čechovej, „Bohemistyka” 2017, nr 4, s. 398–399.

do 1994 roku. Wówczas przeniosła się do nowo utworzonego Uniwersytetu Jana Ewangelisty Purkyniego w Ústí nad Łabą, aby i tu wychować kolejne pokolenie bohemistów, jednocześnie dając możliwość rozwoju językoznawstwa czeskiego w tym ośrodku. Wcześniej zaś uzyskała na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Karola kolejne stopnie naukowe: doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa czeskiego i tzw. wielki doktorat DrSc. (*doktor scientiarum*), stopień naukowy używany w Czechach w latach 1953–2001, a także tytuł naukowy profesora (w 1986 roku).

Po ukończeniu pracy doktorskiej na temat kategorii gramatycznych rzeczowników w nauczaniu języka czeskiego w szkołach średnich postanowiła całkowicie poświęcić się dydaktyce czeszczyzny. W pierwszej kolejności jednak chciała zająć się stylistyką języka czeskiego. Najpierw więc opublikowała monografię *Teorie a praxe vyučování českému jazyku na gymnáziu* (Praha: SPN, 1978, 170 s.), w której zwraca uwagę m.in. na naruszanie normy językowej, na błędy gramatyczne i stylistyczne, popełniane przez użytkowników języka czeskiego, sposób ich eliminowania drogą edukacji, a także na powody ich powstawania oraz interpretację współczesnej normy gramatycznej i uzualnej języka czeskiego z punktu widzenia dydaktyki. Te doświadczenia następnie zaowocowały rozpoczęciem (wspólnie z Janem Chloupkem, Marią Krčmovą i Evą Minářovą) prac nad *Stylistiką češtiny*, która ukazała się w 1991 roku (Praha: SPN, 296 s.), stając się fundamentalną pracą w tym zakresie dla językoznawstwa czeskiego (por. też kolejne wydania tej monografii *Stylistika současné češtiny*, 1997; *Současná česká stylistika*, 2003; *Současná stylistika*, 2008). W ten sposób ugruntowała swoje zainteresowania i jednoznacznie wskazała swoją dalszą drogę naukową: stylistyka języka czeskiego, gramatyka języka czeskiego (zwłaszcza morfologia czeska), lingwodydaktyka (dydaktyka języka czeskiego, metodyka nauczania języka czeskiego jako języka obcego), leksykografia i leksykologia (przede wszystkim frazeologia). Z tego zakresu należy wymienić takie choćby prace, jak: *Vyučování slohu. Úvod do teorie* (Praha: SPN, 1985, 260 s.), *Didaktika češtiny* (Praha: SPN, 1989, 251 s.; współautor Vlastimil Styblík), *Komunikační a slohová výchova* (Praha: ISV, 1998, 226 s.), *Čeština a její vyučování* (Praha: SPN, 1998, 264 s.; współautor Vlastimil Styblík), *Komplexní jazykové rozbor*y (Praha: SPN, 1992, 325 s.; praca zbiorowa), *Čeština – řeč a jazyk* (Praha: ISV, 1996, 380 s.; praca zbiorowa), *Hrátky s češtinou* (Praha: ISV, 2001, 245 s.; współautorzy: Karel Oliva i Pavel Nejedlý) itd. (wszystkie one miały kilka kolejnych wydań); a także

setki artykułów naukowych², które prezentowała na międzynarodowych konferencjach naukowych, organizowanych w kraju i za granicą (w Niemczech, Rosji, Szwecji, Litwie, Słowacji, Węgrzech, Polsce, Bułgarii i Egipcie) oraz podczas posiedzeń naukowych Towarzystwa Językoznawczego Republiki Czeskiej (Jazykové sdružení RČ) i innych towarzystw. O tym, że język czeski stał się dla Pani Profesor życiową pasją i drogą, przekonuje Ona w niejednej publikacji, ale przede wszystkim w pracy *Život s češtinou. Nomen omen. Češka – češtinářka – Čechová* (Praha: Academia, 2017, s. 391).

Należy też choćby krótko wspomnieć o pracy organizacyjnej prof. PhDr. Marii Čechovej, DrSc. Od 1981 do 1990 roku pełniła funkcję kierownika Katedry Języka Czeskiego i Słowackiego, którą przejęła po prof. Alojzym Jedličce. W 1985 roku powierzono Jej – po prof. Jaroslavie Jelínku – funkcję redaktora naczelnego czasopisma „Český jazyk a literatura”, którą pełni do dziś. Ponadto jest członkiem redakcji dwóch międzynarodowych czasopism: „Stylistyki” i „Bohemistyki”. Jest także członkiem Towarzystwa Językoznawczego Republiki Czeskiej oraz Czeskiego Komitetu Słowistów. Organizowała i współorganizowała bardzo wiele konferencji naukowych; warto tu wymienić szczególnie tematyczne Usteckie Spotkania Językoznawców i Literaturoznawców, które organizowała wspólnie z prof. Dobravą Moldanową.

Laureatce Nagrody im. Milady Paulovej, Pani Profesor Marii Čechovej, składamy serdeczne gratulacje i życzymy zdrowia oraz wielu sił potrzebnych do realizacji dalszych planów naukowych, które zapowiedziała w wywiadzie *Bohemistka Marie Čechová: Nebyť jen nezúčastněný pozorovatel*³.

² Por. np. Bibliografie vědeckých prací profesorky PhDr. Marie Čechové, DrSc., zprac. J. Papcunová, A. Nejedlá. – *Co všechno slovo znamená*, Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2007, s. 15–30.

³ Wywiad jest opublikowany na łamach strony internetowej organizacji Národní kontaktní centrum – gender a věda. *Online*: <https://genderaveda.cz/bohemistka-marie-cechova-nebyt-jen-nezucastneny-pozorovatel> (dostęp: 05.05.2020).

